

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretulu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/4 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Trupulu si sufletulu.

(Urmare.)

In urm'a contemplatiuniloru nóstre de pana acuma trebuie se presupunemu, ca in viati'a pamentésca a omului consistenti'a trupului si a sufletului este conditionata imprumutatu, inse ca sufletului nu-i potemu ascrie nece o relatiune spatiaa facia cu trupulu, ca adeca nu potemu dice ca sufletulu are unu locu anumitu in trupu, ci trebuie se-lu considerámu cá unu spiritu, care petrunde totu trupulu, i dá viatia, lu intaresce si-lu guberneza, precumu astu-modu face si domnedieu |cu lumea, si prin semtiri' si cuscientia se destinge de totu ce este materia.

Déca in urm'a celoru espuse pan' acumu sufletulu oricum in viati'a acést'a are lipsa de unu trupu intrégu, de aici vene ca totusi unele impregiurari ne facu se dámu sufletului unu locu mai strinsu, mai anumitu. Semtire esista numai acolo unde suntu nervi; adeca semtirile dependu dela anumiti nervi; turburarile ce se templa in sistem'a nerviloru séu in creri (friguri nervóse, aprindere de creri s. a.) impedeca si turbura activitatea séu functiunile spiritului. Atari si alte asemeni impregiurari au dusu la parerea, ca crerii cá organu centralu a sistemii nerviloru, aru fi loculu anumitu a sufletului. Firesce la acésta parere se adauge totu odata si o alta oserbatiune: adeca si crerii numai singuri de sene nu suntu alta de catu o masa corporale, cari fora de a fi in legatura cu cele alalte parti vie ale trupului nu potu contribui nemica la viati'a sufletului (cuscientia). De alt' mentea n'a sucesu pan' acumu nece unui anatomu se arate ca ce proprietate potu se aiba crerii si nervii mai pe susu de cele alalte substantie trupesci prin care apoi se póta produce cuscientia. La tóta intemplarea mai inainte de a decide trebuie se desbatemu mai de a menuntulu impregiurari ce se tienu de acestu lucru.

Ce s' atinge de siedenti'a sufletului in creri, pe catu numai se póte concede, suntu dóue pareri: unii afirma, ca sufletulu in acestu organismu ocupa unu locu mai

estinsu, alti, ca stá numai la unu locu restrinsu (puntu).

La pararea din urma contradicu urmatóriele impregiurari. Sufletulu totu in acel'a-si tempu póte se faca oserbatiuni mai multe si diverse, se védia obiecte mai multe si estense in diverse parti, s' auda mai multe tonuri s. a. m. bá póte se faca chiar' in diversele sisteme a semtiriloru, noi potemu in unulu si acel'a-si momentu se cautámu peste o campia intensa si totu odata s' audímu si music'a si se amirosemu si odórea floriloru s. a. m. deci de aici se vede a fi fórté greu cá omulu se-si póta cugetá totu complexulu acést'a de fenomene contemporane ale cuscientiei impreunatu in unu singuru puntu, care totusi se n'aiba neci o estendere. Mai incolo anatomia nu scie nemica despre vre unu puntu centralu in creri unde sese impreune toti nervii, unde asiá dara s' aru reduce tote impresiunile semtiriloru si de unde aru purcede tóte actele voluntarie ale omului; din contra crerii suntu mai multu o tiesetura intensa de nervi. Patologi'a inca nu póte aratá nici unu locu in creri, acarui nemicire se causéze o turburare séu o totala nimicire a vietiei sufletesci. Despre acést'a s'au facutu fórté multe cercari din partea unor autoritati recunoscute, din cari a rezultat, ca diversele parti a creriloru potu se se nemicésca fora cá prin ast'a se pata vieti'a sufletésca ceva scadere. Fórté a adese ori s'au aflu defecte in creri, bá au venitu si casuri de a celea inainte, de crerii erau numai de diumatate fora cá la acel'a individu pana la óra mortii se se fia oserbatu ceva impedecare in activitatea sufletului. Potu se intre in creri chiar' si glontie si se remana acolo, gavalia creriloru póte se se struncine prin cadere séu lovire, póte cá prin rane deschise se se disolve de totu unele parti a' creriloru fora cá sufletulu se pata ceva conturbare. Tóte acéstea suntu documentate prin casuri neadoiósá, cu cari firesce nu se potu combiná esperentiele cuntrarire, candu adeca din vetemarea creriloru a urmatu turburare de spiritu séu mórté. Mai alesu medicii nebuniloru au scrutatu fórté cu diligentia si cercuspectiune relatiunea dintre

creri si viati'a sufletésca. Dupa númerosele raporturi, cari le avem pan' acumu, fórte adese ori s'au aflatu in cadavrele celoru nebuni creri ca totulu sanatosi. Bá rezultatele diversiloru scratatori consunzã in' aceea ca la nebuni (bolnãvi cu spiritulu) numai fórte arare ori provine nebuni'a din defectulu creriloru, ci cu multu mai adese ori din defectulu altoru organe. Asiã dara rezultatulu e acest'a: Spiritulu póte se se turbure prin turburarea creriloru, póte inse se remana si neatinsu de patimile creriloru, si la tóta templarea caus'a morbiloru de spiritu, candu acést'a provine din trupu, nu jace in creri ci cu totulu in alte organe. Si candu din creri se strica si se perde ceva, nici decumu din sufletu nu se strica nici nu se pierde nemicu; elu nu este concrescutu in creri. Cu rezultatele patologiei espuse pan' aici consunzã si rezultatele experimenteloru fisiologice facute la animale. S'au luat delã paseri si animale sugatorie diverse parti din creri, bá si diurnatãti întregi (acumu cea dreapta, acumu cea stanga) si si dupa aceea au aratatu totu acele semne de viatia sufletésca cá mai nainte. Asiã dara trebue se luãmu, ca fia care parte a creriloru pentru sene e deajunsu cá se implenésca pe deplinu functiunile sufletului, togma asiã precumu e de ajunsu spre respirare numai o aripã de plamani, spre vedere numai unu ochiu. Pana candu inse exista ambelã emisfere a' creriloru, se ajuta un'a pe alt'a, se impreuna spre o functiune comuna, incatu noi cu amendoué sentimã si cugetãmu simplu, precumu cu amendoi ochii vedemu numai simplu, cu amendoué orechiele audimã simplu, cu amendoué aripile de plamani resuflãmu simplu.

Suntu unele animale, cari dupa cumu se scie le poti taiã si bucati, si fia care bucata este unu nouu animalu întregu. Unde a fostu asiã dara inainte de taiare sufletulu animalului? Atari animalu neperfecte suntu cá unu magnetu, a'carui parti fia care de sene este unu magnetu întregu cu polulu nordicu si sudicu.

Déca din tóte aceste impregiurari vomu luã in consideratiune chiar' numai acele, cari se referescu la omu: Ce va urmã din ele pentru parerea, ca sufletulu este in unu locu anumitu séu peste totu in creri?

Cu tóte ca nu este securu a conchide delã viati'a sufletésca a unei clasi de animale la a altor'a si delã a animaleloru peste totu la a omului, totusi nu va fi fora scopu a mai amentí urmatóriele impregiurari. Cea mai mare parte a animaleloru nevertebrate n'au creri de locu, si neci o sistema anumita de nervi. Déca inse ia omulu sema la o albina, la unu fluture, la unu sca-

rabusiu, la unu paingine s. a. m. in viati'a loru cea activa, nece decumu nu póte dice peste totu siguru, ca aceste animalu fora creri nu aru avé ceva activitate a sentimentulu si orece viatia sufletésca. Chiar' si alte animalu mai perfecte (amfibie, pesci) traiescu inca tempu indelungatu togma de le si iai de totu crerii (capulu) séu i bucatiescu. Totusi despre esplicarea ataroru impregiurari suntu inca in cërta si indoiéla fisiologii. Ce s'atinge inse de omu e statoritu, ca pe lunga tóte nevointiele pan' acumu nu s'a aflatu nici unu punctu in trupu, de care se fia legata activitatea sufletului séu viati'a peste totu, si din tóte scrutarile a resultatu, ca delã nesulu solidaru a' toturoru partiloru insemnate a' trupului depende existintia pamenténa a omului. Impartirea poteriloru sufletesei in anumite parti ale creriloru dupa Gallu, in totu respectulu este nescientifica. Impregiurarile espuse pan' acumu vorbescu decisivu in contra unei atari încercari si togma parerile anatomice pe cari se baséza Gallu a demustratu anatomia ca suntu cu totulu false.

(Vã urmã.)

Limba Romanésca.

Déca luãmu in consideratiune originea toturoru limbelor cunoscute pana in diu'a de adi, vedemu ca atatu e de óscura, incatu potemu cu totu dreptulu dice, ca nece o natiune nu-si póte deduce originea limbei sale basata pe documente demne de credentia, din cauza ca tóte monumentele cele vechi s'au datu prédã vandalismului celui babaru alu tempeloru. Chiaru acést'a, adeca lips'a monumenteloru, e caus'a ca nece despre originea limbei nóstre nu se invoiau cu totii; totusi din documente secure, razemate pe base istorice se scie, ca limba nóstra fũ limba comuna a poporului romanu inca inainte de edificarea Romei, bá si inainte de descalecãrea Troeniloru pe pamentulu Latiului. Topeltinu dice: „*Ut Valachos Italia oriundos supra probavimus, ita nunc eandem gloriam ipsis relinquimus: Est enim sua lingua veterum Romanorum*”¹⁾ er' Eutropiu dice ca numai pe tempulu lui Latinu — candu descalecara si Troenii in Latiu — incepũ a se formã o limba culta si maestrã cu carea se se usueze literatii in scientie si in administratiune „*Regnante tamen Latino (in Latio) qui latinam*

1) Precum aretaramu mai susu ca Românii se tragu din Itali'a, asiã le lasãmu acuma aceea gloria, fienduca limba loru e vechiloru Romani.

linguam corexit et Latinos de suo nomine apelavit“.²⁾ Acésta limba intru inceputu erá totu un'a cu cea, care o vorbiá poporulu si se numea latina dela regele loru Latinu carele i puse mai antaniu regule dupa cari se se crie. — Invetiandu dupa aceea Latini in decursulu temporeloru scientie, avura opu a formá mai multe cuvente si forme, pentruca la poporu se afla de a purerea numai cuvente si forme prin cari-si sémna cunoscientiele sale; ér' limb'a poporului a ramasu ne schimbata. — Limb'a latina carea dela edificarea Romei se numi si romana deveni generala pentru tóte poporale Italiei; din ea, cum amu vediutu, se nascu limb'a literaturiei, carea perfectiunata dupa regulele gramatice, se destingea in unele forme si trasuri artificiose de cea poporale, „*Aliud est latine, aliud gramatice loqui*“ Quintilian,³⁾ cu tóte ca ambele-si aveau fundamentulu in limb'a poporului, fiendu un'a cá si alt'a latine „*precepta latine loquendi puerilis doctrina tradit*“ Cicero,⁴⁾ Horatiu dice ca pe tempulu seu nu se mai in tielegeau bine versurile saliaru facute de Numa Pompiliu alu doilea rege alu Romaniloru in limb'a literaria de pe tempulu lui:

Iam Saliare Numae carmen qui laudat, et illud Quod mecum ignorat, solus vult scire videri.—⁵⁾

In temporele nóstre tóte popórale — si au limb'a literaria si poporale; limb'a literaria nu se putu nasce insinte de cea poporale, asta din urma se cultivá pentru scopure literarie, prin urmare si limb'a literaria e fi'a limbei poporale. — Si strabunii nostrii pela anulu 105 a. c. candu i aduse imperatulu Traianu in tierile acestea vorbiau limb'a latina poporale séu romanésca, inse scriá in cea latina invetiata. — Deaci pana la anulu 1439 unu velu negru nestrabatiosu acopere istori'a limbei si a literaturiei nóstre. Literatii nostrii nu se invoiescu cu defigerea tempului, de candu limb'a romanésca incepu a formá o limba de sene statatória, cu fisonomia propria, adeca: de candu ea scapá de sub protectiunea unei limbe streine ce apucá deasupra, care aci fú limb'a latina. — In acestu respectu domnescu dóne opiniuni a' literatiloru nostri, cari cu argumente destule combatu alte dóne opiniune a' inimiciloru nostrii, dintre

cari unii dicu, ca noi amu primutu dupa aceea limb'a greca in beserica si administratiune, ér' altii cea slovenésca si dintre romani sunt unii, caror'a le vene cu greu a ceti vre-o carte romanésca. — Toti afirma ca pana la anulu 602 d. Ch. romanii si in Daci'a se folosira cu limb'a latina in beserica si administratiune, aci inse se desfacu, si unii arata, ca dupace prin edictulu imperatului Phoca din acelu anu limb'a latina incetá a mai fi judecatorésca si diplomatica in imperiulu orientale, se precurmá si orice influentia a limbei latine asupra limbei romanesci, si fienduca pe acestu timpu Daci'a erá loculu principale de preambulare alu popóraloru barbare dela resaritu spre apusu, si dela média nopte spre médiadi, prin urmare izolata de totu corpulu imperiului Romanu, n'a potutu avé nece o limb'a influentia in ea, si asiá parasita de toti, fura nevoiti a-si folosí limb'a romanésca, carea fora nece o indoiéla, pe la inceputulu acestei epoce erá totu un'a cu limb'a italiana. Cantemiru e primulu aperatoriu ala acestei opiniuni, Sincai cu Petru Maioru imbracásiara marturisirea lui, argumentandu, ca Romanii avura preuti si carti in limb'a natiunale scrise cu litere strabune romano-latine pana in sut'a XV. si ca acést'a fú posibilu de argumentu ne póte fi aceea ce ne arata Salagiu, ca adeca comentariale evangelice s'a scrisu in limb'a poporale „*Fortunatianus Aquilensis Episcopus imperante Constantio in evangelia rustico sermone scripsit comentarios*“⁶⁾ apoi rogatiuni pentru poporu inca se voru fi scrisu. — Si de ce se nu fi potutu scrie tieranulu romanu in limb'a sa, mam'a limbei latine — ? nu scriu si tieranii nostrii de adi: Germani, Magiari, Sloveni, Romani etc. in ideom'a loru propria, cu tote ca nu-su literati? tóte popórale au poesii, cantice poporale, literatii le aduna. Istori'a ne arata mii de poesii d'a plebei Romaniloru, carea a scrisu in togma cum scrie tierenulu románu, carturariulu din dílele nóstre. — Déca Bulgariloru, Sloveniloru li-s'a predicatu, si scrisu invetiaturele crescine in limb'a loru numai cá se-i póta face crescini, pentru Romani se nu se fi facutu asemenea? ce propasire ar' fi facutu crescinatarea propagata in limb'a straina si ne intielésa de ei? Numai cu limb'a romana in beserica ne potemu esplicá mai bine bulele papiloru romani catra regii Ungariei pentru sterpirea cismaticiloru. — De acésta opiniune se tiene o parte a literatiloru nostrii pana dupa 1439 candu

²⁾ Dar' sub domnirea lui Latinu in (Latiu,) carele a coresu limb'a Latina, si-ia numitu Latini depe numele seu.

³⁾ Alta-i a vorbi latinesce, alt'a gramaticesce.

⁴⁾ Regulele de a vorbi latinesce se invetia din copilaria.

⁵⁾ Care lauda acum versurile saliaru ale lui Num'a, si aceea ce ne precepe ca si mene, vré se s'arate ca numai elu scie.

⁶⁾ Fortunatianu Episcopulu Aculei sub domnirea lui Costantiu, comentariale evangelice le-a scrisu in limb'a rustica.

ér' se unescu. Ceealalta parte dice: noi nu aflăm in tóta istori'a dela 105 — 1439 nece o templare carea se fi facutu pe romani se lapede limb'a latina invetiata si se iee alt'a in loculu ei, ca-ce pana la 274 fura sub imperatii romanii, dela 274 — 371 sub Goti, cari inca au luat limb'a latina invetiata si religiunea de la Romani, si numai pe incetu apoi mai deformara literele latine pentru scrierea limbei loru, dupa aceea fura sub alte popóra barbare pr. Huni, Gepidi, Avari, mai tardu sub Unguri, cari toti fecera asemenea. Imperatii romano-orientali avura inse pucina influentia asupra Daciei, chiaru din caus'a acestoru popóra barbare. — Pana catra finea seclului alu XV-lea tóte popórale Europei aveau in scóla, besereca, si judecatoria, séu limb'a latina invetiata séu cea elena, pentruca singuru acelea erá desvoltate de ajunsu, cá se se póta propune scientiele in ele. — Deci intru aceea limb'a cautara se scie, si se invetie si Romanii cari scrisera si invetiara ceva. — Candu voru fi inceputu strabunii nostrii mai antaniu a scie in limb'a latina poporale adeca: romanésca nu se scie, cartile cele mai antaniu tiparite si scrise in acésta limba suntu din seclulu alu XVI-lea, fora de ase poté inca de plinu sci carea a fostu antai'a carte romanésca tiparita; cea mai vechia inse e: invetiatur'a crescinésca tiparita in Sibiu la anulu 1546, ci pana atunci Romanii fura nevoiti a trece prin o in fioratória templare in respectulu limbei.

Este cunoscutu ca pana catra seclulu alu XI-lea beserec'a dereptu credentiósa erá numai un'a, ér' atunci se escá scisiunea ei in apuséna, carea recunosea pe pontificele romanu de capu alu beserecei, si in reseritóna, carea remase sub epitropi'a celoru patru patriarchi a tóta lumea. De atunci incóce se templara multe certe pentru Romani intre pontificele romanu, si intre Patriarchulu de la Constantinopole. -- Acést'a merse asiá pana catra seclulu alu XV-lea. — Pe atunci Turcii se apropiá totu mai tare de Constantinopole si-i amenintiau pierirea. Joane Paleologulu imperatulu dela Constantinopole si Patriarchulu Iosifu fratele imperatului, carele a si moritu in Rom'a, determinara se se unésca cu beserec'a apuséna, sperandu ca prin acést'a voru capetá dela pap'a si dela cei alalti apuseni ajutoriu in contra Turciloru. Pertru aceea si tramese legati la patriarhii dela Ierusalimu, Antiochi'a, si Alesandri'a, precum si la principele Alesandru celu bunu, si metropolitulu Moldovei, cá se mérga cu totii la sinodulu dela Florenti'a. — Mersera cu totii, altii in persóna altii-si tramesera legatii. — In 6. Iuliu 1439 dupa cum scie Constantinu Capitanulu „s'au asiediatu, si au facutu li-

turgia toti cu pap'a, dupa asiediarile loru. Apoi nevrendu se se iscalésca vladic'a dela Efesu (Marcu) tóte lucrurele au remasu desierte: cace ajutoriu n'au datu pap'a si domnii Franciloru, si nece vre unu bine nu s'au facutu, ca au amblatu indesiertu doi ani si ér' indesiertu au venitu. — Care venindu acasa si-au gasitu imperatés'a mórtá si calugarii cari erá remasi la Tiarigradu nu vré se-i primésca la besereca, dicundu ca suntu eretici. Ci erá mare turburare intre densii, si din afara le facea Turcii turburare, si cá nesce orbi nu-si cunosea pierirea loru, de acéstea au facutu si facu calugarii. — Intre altii subscrisese si Damianu (Metrofanu) Metropolitulu Moldovei unirea besericeii grecesci cu cea latina, audfendu inse ca principele Ilesiu fiulu lui Alesandru repróba fapt'a lui, nu mai cutesá a se reintórce in patria. — Marculu Arehiepiscopulu dela Efesu tramese in Moldov'a pe archidiaconulu seu Teoctistu Bulgarulu, cu recomandatiune cá Moldovenii se-lu aléga de episcopu in loculu lui Damianu. Acest'a cá se-si póta aperá pe credentiosii sei, mandá cá limb'a latina se se lapede din besereca, din administratiune, si din scóla, cá nu cumva tenerii Moldaveni invetiandu acésta limb'a, se póta lege cartile scrise de apuseni, si se se seduca de dogmele loru, ér' in loculu acesteia se introduse cea slovenésca.

Poporulu in respectulu limbei i erá totu atata — dícu cei de opiniunea a dóu'a — cace din limb'a latina invetiata nu scia nemica cá si din cea slovenésca, si pentru-aceea se intreeau cum se arda mai iute cartile besericesci scrise in limb'a latina, cugetandu ca prin acést'a aducu sacrificiu placutu lui Ddiu; se fi avutu romanii limb'a romanésca in besereca — din mai incolo—atunci nu erá putere pamenténa cerea se-i fi induplcatu a lapedá o limba pe carea o sciu cu totii, si se iee alt'a cu totulu streina, pentruca nu se aflá nece unu esemplu in istori'a lunei. Ci ori care din aceste dóue opiniuni se fa cea adeverata, din cele aratate se póte cu direptulu marturisi ca romanulu totusi a scrisu si romanesc si inca cu litere romano-latine, si numai reutatea inamiciloru impreunata cu bigotismulu religiosu a facutu cá limb'a romana in tempu de 204 de ani se devina erasi sclav'a unei limbe, carea acuma n'afostu nece sora, nece mama ci cu totulu straina.

Teoctistu a provocatu pe Metropolitulu din tier'a romanésca cá se faca si elu asemenea, ér' acest'a prin influenti'a sa cá Esarcha a Metropoliei transilvane, a misicatu pe Transilvani si Ungareni cá se faca si ei

asemenea, si fiinduca acest'a avea chiaru asiá de mare ura asupra catoliciloru cá si cei din Moldov'a, bá catra finea secului alu XI. Papa dela Roma mandá regelui Ungariei cá se întreprinda speditiune cruciata asupra tuturoru necredentiosiloru, adeca asupra celoru ce se tieneau de beseric'a resaratena, (Pentru acést'a ne parasi Radu Negrulul si Dragosiu Voda) asiá cu totii luara limb'a slovenésca, introducanduse in beserecele romaniloru din Moldov'a, de carea se tienea Besarabi'a si Bucovin'a, in tier'a romanésca, de carea se tienea Banatulul in Transilvani'a si Ungari'a pana la Tis'a. — Anem'a romanului sangera, mentea-i se intuneca si lu cuprindu fiori prin totu corpulu candu cugeta la aceea templare, prin carea Romanii insi-si infipsera cutitulul in anem'a natiunei sale, cá s' o ucida pentru totu deuna. Sub jugulu celu de fieru alu acestei limbe jacuse limb'a nóstra 204 ani, dela 1439—1643, adica pana pe tempulu candu in Transilvani'a s'a fostu latitu fórte tare religiunea lui Luter, si a lui Calvinu, si dupace aceea fú acceptata cu bráciele deschisa de Sasi, ér' acést'a de Unguri.

Principele Georgiu Racotii in flacaratu de zelulu celu mare, ce lu nutriá in senulu séu pentru de a-si láti natiunalitatea si relegiunea sa (calvinismulu), vedindu ca pe romani nu-i póte face calvini, cugetá ca ei numai pentru aceea nu se facu, cace ei nu precepu cultulu divinulu, pentru aceea mandá cá cultulu divinulu in beserecele romanesci, se se faca numai in limb'a romanésca, cá cartile beserecesci se se traduca in limb'a romanésca, si totu de o data redica tipografia romanésca in Alba-Iuli'a. Romanii cu tote ca doi metropolitii ai loru fusera ucisi in modulu celu mai crancenu de catra ungurii calvini, cu tote ca protopopii si preutii loru erau pusi la prinsóre, maltratati, folositi la lucrurele publice cele mai dediositória, cu tóte ca sinodele loru beserecesci erau supuse superintendentelul calvinu, pe care patru protopopi romani erau nevoiti a-lu duce pe umere in sinodu, unde acel'a presiedea, si le dictá tóte orenduelele, cate voia elu se introduca romanii in beseric'a loru, bá cu tóte ca din mandatulu acelui episcopu se dede si unu catechismu cu dogmele calvinesci in limb'a romanésca, care erau nevoiti toti romanii cu micu cu mare cá se-lu invetie, cu tóte acéstea tiranii neaudite, totusi bravii nostrii strabuni remasera neclatiti in credenti'a crescínésca resaríténa, si asiá prin provedenti'a divina cea nespusu de mare planurele lui Racotii pentru calvinismu fura fora nici unu resultatu, ér' romanii castigara ne spusu de multu ca scapara de

sub jugulu celu despotecu alu limbei slovene, si incepura a redeca negur'a intunecósa care pan' aci acoperise calea romanului catra orice lumina, orice cultura spirituala.

Totu pe acelu tempu, adeca la anulu 1643 se tiend sinodu mare la Iasi, in care se decretá, cá limb'a slovenésca se se lapede din besereca, si se se introducea cea romanésca. Si asiá in anulu 1643 se introduse limb'a romanésca in tóta Romani'a din cóce de Dunare. Ci fiinduca romanii in 204 de ani numai slovenesce si cu buchi cirilice scrisese, acum erá cu nepotentia, cá se se scrie cu alte litere, pentruca atunci preutii nu aru fi fostu in stare de a lege o liturgia, de aci veni si aceea ca la cartile beserecesci, la cantari si la rogatiuni se tiend titul'a cea slovenésca pr. utrenia, pesna, bogorodisna, sedelna, ciaslovu etc, ci se le fia pusu cineva tóte romanesc, atunci preutii cari nu cunosceau acelea titule decatu numai slovenesce, deveniau in cea mai mare incurcatura. —

De atunci incepù si orisonulu literaturéi nóstre a se luminá, limb'a a se cultivá, de si ce e dereptu pentru tempurele cele nefavoritória cam incetisioru. — Ér' dela intemeierea scóleloru din Blasiu in anulu 1754, incepù a luá unu shoru si mai mare, pentruca din ele esira aceli barbati ale caroru scrieri nemuirtórie suntu venerate de intrég'a natiune, cari desceptara sentiulu si viétia romana, numele caror'a suntu scrise in anemele tuturoru romaniloru, precum suntu: unu Sincai, barbatu cá carele mai invetiatu nu avura Romanii. — Petru Maioru istoriculu romaniloru, carele cu invetiaturele lui rupse velulu celu intunecosu alu nescientiei ce erá tensu peste frumós'a Romania, — Samuilu Miculu gramateculu Romaniloru etc. Ei fura cei de antianu cari incepura a scrie limb'a romana cu literele romano-latine si a o investí in vechiulu vestimentu, de carele-o lipsise limb'a slovenésca, si amblá persecutata si despoiata de vechiele ei ornamente. Dupa intemeisrea scóleloru din principatele Moldovo - Romania, a scólei dela Beiusiu in Ungari'a, limb'a romana, desvoltarea ei, si investirea cu propriulu vestimentu luá unu avantaju si mai mare.

Cea de antianu gramateca a limbei romane compusa de Samuilu Miculu se tipari la anulu 1780 cu litere romano-latine, de atunci si pana astadi se tiparira mai multe carti romanesci cu litere romano-latine atatu in Transilvani'a si Ungari'a, catu si in principatele Moldo-Romani'a, bá e sperare ca nece se voru mai tipari multe cu deformele buchi, incatu adi avemu si carti beserecesci, carti de rogatiune cu litere romane pr.

pentecostariulu, acatistulu etc. in diecienuulu trecutu se tiperira gazet'a, organulu luminarei si curierulu de ambe secsele, astadi avemu mai multe scrise inse cu diferite ortografii, cari cu tempu se voru reduce la un'a. Asia suntu ale predemniloru barbati Petru Maioru, Eliade, T. Cipariu si Laurianu, acesi barbati-si redicara unu monumentu nestersu in campulu literariu alu Romanimej.*)

Romanii austriaci se cam concentrara adoptandu elaboratulu comisiunei Sibiiéne din 2. Octovre 1860.— Ci e sperare ca in scurtu tempu intemeanduse scolę nu nu mai inalte, ce si poporali, limb'a si literatur'a nóstra prin Asociatiunea literaria transilvana, prin neincetatele ostenei si sudori a unoru barbati bine meritati si pleni de sentiulu celu santu natiunale va propasi cu pasi giganteci de a-ne poté pune in comperatiune cu alte popora culte in respectulu limbei si alu scientieloru.

Basilu T. Alutanu,
juristu.

Estractu din tesele séu propusetiunile lui G. Baritiu substernute in siedinti'a III. a Reuniunii transilvane literarie.**)

1. Pentru carti scolastice, pe care au se le anu-mésca respectivele corpuri profesoresci. Spre acestu scopu se poté compune indata unu comitetu constatoru din directori si profesori.

2. Compendiu de istori'a Transilvaniei compusu asiá, cá acel'a se se póta introduce si in gimnasiulu micu, se fia si de lectura pentru publiculu midiulociu. Se intielege de sine, ca acésta istoria trebue se fia cu tóta luarea aminte la tóte misicariile vietiei publice si natiunali a romaniloru transilvani, se aléga fantanile istorice cu tóta putinciós'a critica, se nu crutie si se nu tienanici o parte.

3. Starea agriculturiei la romanii transilvani. Scriere comparativa, atatu cu referentia la romanii locuitori in diferitele tienuturi ale patriei, catu si cu referentia la modulu cultivarii pamentului intre sasi si secui, si éras in comparatiune cu Itali'a de susu, cu Elveti'a si cu Boemi'a. In legaminte cu acést'a:

a) Inriurinti'a sciintiei chemice asupra agriculturiei.

*) Numai dorere ca Eliade acumu insusi ruinéza monumentulu ce si l'a redicatu! R.

**) Vedi protocolulu adunarii generale din 4. — 7. Noembre 1861, cum si Gazet'a Nr. 86.

b) Horticultur'a séu gradinari'a. Suprem'a necesitate de a o inaintá cu tóte midiulócele intre romani. —

c) Pomari'a. Intru asemenea. —

d) Cultur'a paduriloru: tóta putinciós'a loru crutiare pe unde se afla, sadire de paduri pe unde lipsescu.

e) Cultur'a vermiloru de metasa. Enumerarea causerloru, pentru care incercarile respectiveloru gubernie mai virtosu de ani 80 incóce nu au potutu reesi cá se introduca acestu ramu de economia.

f) Restaurarea si incuragiarea culturiei de stupi in tóta tier'a.

g) Imbunatirea toturoru soiuriloru de vite, cornute, copitate, lanóse, cum si a paseriloru domestice. In legaminte cu acést'a deslegarea intrebarii, déca: de ani 25 incóce prasirea de vite si totuodata nobilitarea soiuriloru la locuitorii romani a naintatu séu a inapoiatu. Un'a séu alt'a pentru ce?

4. Descrierea comparativa a locuintieloru ómenesci la romanii tierani din punctu de vedere igienicu, politienescu si esteticu, totuodata enumerarea causerloru pentru care romanii tierani pana acuma nu s'au indemnatu a-si cladi locuintie din materii mai solide.

5. Descrierea comparativa a porturiloru romanesci din punctulu de vedere alu folosului cu privire la clima, si totuodata din celu esteticu. Deslegarea castiuniloru, care din tóte porturile romanesci de ambele secse poté se fia si mai corespundietoru climei si mai frumosu, cum si care porturi aru fi cá séu se dispara cu totul, séu incai se se mai cultive.

6. Descrierea midiulóceloru de nutrementu alu romaniloru din punctu de vedere igienicu.

7. Deslegarea intrebarii: in care tienuturi ale Transilvaniei suntu barbati romani mai robusti si totuodata mai muncitori, cum si femeile de o frumsetia mai clasica si mai traitóre (durabila).

8. Paralela trasa din punctu de vedere psihologicu si fisiologicu intre romanii transilvani cu toti ceilalti romani locuitori inlainturulu monarchiei austriaci, si anume cu banatienii, cu cei dintre Crisiuri, Somesiu si Tis'a in Ungari'a si cu cei din Bucovin'a.

9. Deslegarea intrebarii: care suntu midiulócele si caile cele mai siguru ajutatóre la intemeierea, imbunatatirea si perpetuarea scolęloru populare intre romani.

10. Colectiune de cele mai bune (cinci) balade romanesci transilvane.

11. Pentruce art'a zugraviei, cu tóta protectiunea ce-i dá ritulu bisericeii resaritene, nu poté naintá la romanii peste totu?

12. Colectiunea tuturoră inscripțiilorloră române tiparite și netiparite, câte s'au descoperitu până acum în Transilvani'a și în țările vecine cu dens'a, însoțite de unu comentariu românesc.

13. În privinți'a unei colectiuni numismatice administratiunea societății năstre se-si pună tōta silinți'a spre a întemeiă un'a catu se pōte mai avută, spre care scopu îndată-ce va adună o sumă óresicare de numi, se se pună în reportu cu alte societăți si cu particulari spre a dá si luá în schimb.

Alte dispusetiuni dorite.

Administratiunea se ia mesuri energióse spre a compliní lacunele din istori'a patriei și a națiunii năstre. Spre acestu scopu mai anume secretarii ei se se pună în raportu cu tōte bibliotecile și colectiunile de documinte din patri'a năstră, cu totii eruditii istoriofilii și istoriografi atatu în patria catu și în afară; éra pentru cá scopulu se se pōta ajunge cu atatu mai usioru, spe-sele de calatoria se se platésca din veniturile societății.

Pentru colectiuni de documinte se se făca întrebare și la: DD. Scarlatu H. Rosetti, generalu Mavro, Iancu Ghica, Ioanu Maiorescu, Dr. A. T. Laurianu, Eudociu Hormuzache în Bucovin'a, Nic. Istrate în Moldov'a și la sectiunea ministerială pentru chrisóvele monastiriloru în Tiér'a românésca.

Se se céra manuscrisurile lor: Sam. Miculu, Georgie Sincai s. a. luate dela Oradea de catra ministeriulu raposat.

Totuodata se se ingrigésca de adunarea documintelor pentru istori'a bisericésca a romaniloru.

Fóia periodica ce va fi se ésa pe spe-sele societății, se se ocupe *per eminentiam* cu publicarea de documinte istorice, originale și traduse.

De sub Ciblesi 22. Noemvre.

Fiacare romanu din acestu districtu caruia-i jace la anema fericirea, prosperitatea și înflorirea națiunii sale, salta de bucuria vediendusi în momentele presente „*tandem aliquando*” resolvata problem'a în privinți'a fondureloru, muntiloru, padureloru etc. acea problema dela carea dependea fórte multu înflorirea acestui districtu. — Fiacare, dăcu, struncinatu de fatalitatile și meseritatile tempului severu, de ar' fi chiar' în cele mai extreme se va semti în o alta viétiă prevedindusi în

viitoru o sorte mai favoritória nunamai pentru sene ce și pentru fii sei.

Un'a din cele mai importante cuestiuni de proprietate a fostei II. leg. romane se pōte privi fondulu monturului în tōta privinți'a, care a fostu îndată la desființarea legiunei numite destinatu spre stipendia pentru tenerii lipsiti de midilóce, cari voru studiá pre la gimnasia și alte facultati mai înalte; — și nece s'ar' fi potutu destiná acestu fondu spre unu scopu mai salutaru, deorace tenerii nostri cam în genere crescunduse pentru pusca; eramu lipsiti de barbati cari sene apere derepturile și interesele natiionali, ér' de alta parte o Domne! multe talente escelente se ingropare singuru din lips'a midilóceloru. Acum dar' aflandune ascurati în contra acestei piedece sene folosimu de ocașiune, se studiámu, caci cu catu mai nesuportavere fure fatigiale barbati-loru nostri fruntasi spre a reesí cu resolvarea acestei probleme interesante cu atatu mai pretiuitu se ne fia acelu tesauru maretiu ce pōte, și va nasce barbati cari voru fi stalpi și colonne natiunei, fortaretie neopugnabile și eroi în lupte natiionali.

Administratorii acelu fondu, lu voru sei cu scumpetate folosi preferandu interesele comune celoru particular. —

Nemicu resta asiadar' alta decatu a aduce o multiemita și recunoscentia publica braviloru nostri barbati cari colucrara cu energia pentru resolvarea cauzei năstre și în specie stimatului D. Basiliu Nascu care lasandusi famili'a și primindu asupra sa sarcin'a grea de deputatu se duse la Vien'a înca în Decemvre a. t. spre a esoperá deciderea cauzei, deunde dupa nespuse fatigia abia în diu'a de S. Demetriu de curundu se reintorse aducundu doritul resultatu.

Primesce dar' stim. Dfe acésta multiemita și recunoscentia, care îndresnescu a ti-o aduce în numele tenerimei studióse a acestui districtu, — fi siguru ca acést'a provene din sinceritatea anemei nepetate. Meritele și fatigiale ce le-ai facutu voru fi întiparite cu litere de aur în anem'a tenerimei pentru totudeuna, — fiacare impartasinduse din acelu tesauru parentiescu și stramosiescu și va aduce amente de greutatile și ostenelele fundatoriloru si-si va impliní sant'a oblegatiune.

Sperazu ca în scurtu planurele grandióse a III. Sale D. Capitanului nostru supremu se voru realisá, și ne vomu aflá în acea placuta pusetiune a înscientiá Onor. publicu despre întemeierea unui gimnasiu în

Nasaudu si alte intreprinderi salutare. Domnedieu cu noi!

Leone Pavelia.

Sciri scolastice.

In numerulu 12 alu „Concordiei“ cetisemu o provocare catra fratii din Ungari'a si Banatu, cá dupa esemplulu fratiloru transilvani (cumu se incepuse in anulu trecutu), se faca si dintii colecte pentru ajutoarea teneriloru fora subsistentia, cari studiéza la universitatea din Pest'a. Acésta provocare nu remase fora resultatu, si in Nr. 28 alu aceluia-si diurnalu ne si surpinse placut'a scire, ca spre acestu scopu s'a formatu in Pest'a unu comitetu de 11 membri, care adeca se primésca si se administréze colectele ce voru incurge. Noi nu potemu dice alt'a decatu se-i felicitámu, si se le urámu succesu favoritoriu, caci dieu forte pucini suntu intre romani, pan' acuma, cari se-si póte sustiené fii pe la institute mai inalte numai pe spesele proprie, si deca natiunea intréga nu se va ingrigi de fii sei, atunci ei voru fi siliti a-si ingropá talele, ér' natiuea va pierde ne spusu de multu.

Materiale de instructiune.

Istori'a romana natiunala.

(Urmare)

§. 55. Pacinatii parasescu tiér'a cuprinsa.

Pacinatii erá fórte strimtoriti in Romani'a de adi, pentruce in 1081 se cugetara cá se tréca la cei alalti pacinati asiediatí in Bulgari'a. Pentru acést'a tramisera 5 soli peste Dunare cá se se sfatuésca pentru colonisare; — éra din partea celoru din Bulgari'a erá Tatu, domnu in Drastioru, Hale in Bidin'a si Satia cu Sestlavu in alte cetati. — Dupa legatur'a facuta, pacinatii trecura Dunarea si se asiediara la lucrarea pamentulu, — si asiá in 1083. Romani'a se goli de pacinati inse numele loru a remasu pe romani mai multu timpu, din nesciinti'a scrietoriloru greci. —

§. 56. Inceperea Cumaniloru in teatrulu istoricu.

Ajungéndu Cumanii in Daci'a inferióre, ei traiá cá ostasi totu cu arm'a in mana, éra romanii lucrá pamentulu, si trebuia se-i nutrésca. — Tatu a venitu la Cumani, cá se céra ajutoriu in contra imperatulu Alesiu Comnenu, cá impreuna cu pacinatii din Bulgari'a se lu stinga (1088). Pacinatii, mai nainte de a veni Tatu, batura pe imperatulu la Drastioru, si se renturnara cu multi cuptivi si préda mare in Romani'a. — Tatu a pretinsu atunci dela pacinati, cá se imparta préd'a cu elu; dar' nevrendu pacinatii acést'a a o face, Tatu se aruncá cu Cumanii asupra pacinatiloru, si 'i strimtori la Ozolimn'a unu lacu langa Prutu, — inse cumanii neputendu-i scóte de acolo, si gatandú merindile, se retrasera, si plecandu asupra Ungariei ajunsera pana la Tis'a, si santulu Ladislau regele 'i bate la Timisiu, si ucide pe Cotuleu ducele Cumaniloru (vedi §. 12). — Pacinatii dela Ozolimn'a, scapandu de Cumani trecu (1089) Dunarea, si facu pace cu imperatulu, cá se li ierte a trece si a bate pe pacinati; inse imperatulu temendu-se de ei, li-a tramisu daruri, si uu a permisú se tréca Dunarea.

§. 57. Cumanii sub ducii Tagortacu si Maniacu.

Acesti doi duci plecara cu 40,000 de ostasi asupra imperatulu Alesiu Comnenu, in 1091. Imperatulu redica tabera la Cosrenu, apoi temendu-se cá nu cumva cumanii se se unésca cu pacinatii invitá pe duci la tractare de pace. — Ducii, cu altii de frunte venira, si la prandiu prin daruri mari induplecá pe cumani, cá se bata pe pacinati. Cumanii in 29. Aprile se aruncara asupra pacinatiloru, si stinsera tóta óstea acestor'a.

Multi pacinati cadiura captivi in man'a imperatulu, — si Senesiu 'i omóre pe toti intr'o nópte. Cumanii se spariara de acést'a, si temendu-se cá nu cumva se o patiéscá si ei asiá, fugira in Daci'a inferióre, si cu ei o tulira la fuga si nesce pacinati. (Vá urmá.)

Responsuri.

D. J. C. Viéna — Comisionarea am primit-o, cartile pentru care avemu capatata invoirea, urméza in-seurtu, pentru celelalte am cerutu noua invoire. F.